

Quách Đàm, 1863-1927

người xây cất chợ Bình Tây

Trích từ *Saigon Năm Xưa*

Tác giả : Vương Hồng Sển , Chasseloup-Laubat / JJR 1922

Xuất thân mua bán ve chai. Sau kè thêm mua da trâu, vi cá, và bong-bóng cá. Ngày ngày thả rong làng xóm, hai giỏ tre trên vai, quần bao mưa gió. Buổi trưa, Đàm thường nằm nghỉ hàng ba phổ trống, ghe phen bị một phu vác lúa làm khổ, móc túi Đàm lấy giấu giấy thuê-thân để chẹt Đàm chuộc 5 xu 1 hào, mỗi bữa có đủ tiền uống trà giấc trưa. Như vậy mà Đàm không thù hềm, khi đắc thời, Đàm tìm cho được anh phu, ân-cần mời về cho làm cặp-răng xếp bọn vác lúa, không khác chuyện Hàn-Tín đối-đãi với tên ác-thủ đời Tây-Hán.

Đàm nhờ lanh trí, nhập giới thương-mãi thấy việc mau lẹ hơn ai, nên làm giàu cấp-tốc. Đàm hút nha-phiện đêm ngày, đèn không tắt, giao-thiệp lựa toàn quan to, thậm chí Thống-Đốc Nam Kỳ, Cognacq, làm cao không ai có, thế mà cũng hạ mình cầu thân với Đàm.

Đàm mua đất vùng Bình-Tây nguyên là đất ruộng, mua xong Đàm nghĩ ra một kế để biến đất ruộng trở nên đất thổ-thạch châu-thành. Đàm hy sinh một số vốn to-tát, tự mình xuất tiền đúc một chợ ciment cốt sắt vĩ-đại, nay vẫn còn đồ-sộ và khéo-léo, quen gọi « Chợ Quách-Đàm » (Bình-Tây) (1). Đổi lại ơn kia, Đàm xin chánh-phủ đặt tượng đồng của Đàm nơi cửa chánh-môn. Tượng do Đàm xuất tiền đúc-nắn, ăn-vận triều-phục Mãn-Thanh, nón nhỏ, áo ngắn phủ trên một chiếc áo thụng, đầu để bín, tay cầm một bản-đồ, dưới bệ đá trắng có mấy con giao-long bằng đồng phun vòi nước bạc. Chợ xây rồi, chung quanh đó, Đàm dựng nhà lầu kiểu phố buôn-bán và toa rập với chánh-phủ Pháp định dời chợ Chợ-Lớn về đây, trước đẹp chợ cũ xấu-xí, sau mở-mang thành-phố cho thêm tráng-lệ. Không ngờ địa-lợi chưa thuận, thêm dân-cư thuở ấy không được đông-đúc như bây giờ, vả lại các thương-gia Huê-Kiều đã yên nơi yên chỗ cũng không muốn dời phố mới xa-xuôi thêm hao tốn : Đàm thất bại một phần nhưng không lấy đó là một mối lo.

Để thấy mảnh-loi, gan dạ của Đàm, kể ra đây một tỷ-dụ.

Một năm nọ, Đàm sai mua lúa khắp Lục-Tĩnh trở về trữ ngập kho ngập chành trong Chợ-Lớn, chờ ngày chuyển sang thị-trường Tân-Gia-Ba. Xảy đâu tin bên Singapore gởi qua cho hay lúa ổi và sụt giá ! Cứ đà này, lúa của Đàm dự-trữ đã mất lời mà còn phải chịu lỗ-lã, số tiền hao-hụt không hề tưởng-tượng. Đàm vẫn bình-tĩnh như thường, lại ra mật-lệnh cho bọn tay-sai Lục-Tĩnh cứ tiếp-tục mua lúa thêm mãi, giá y cựu-lệ, như không có việc gì xảy đến. Chẳng như vậy, Đàm còn hô-hào dạy cứ mua giá có thể cao hơn trước mỗi tạ vài đồng xu để người bán ham lời không bán cho người khác. Một mặt, Đàm gởi mật-thơ cho đại-diện bên Tân-Gia-Ba căn dặn tổng sang đây một điện-tín khẩn-cấp đồn-đãi rằng lúa sắp vọt giá lên cao hơn nữa... Quả nhiên, các nhà buôn lúa cạnh-tranh với Đàm, tuy kinh-nghiệm có thừa, nhưng không thoát được quỷ kế của Đàm. Các chành ùn-ùn xúm nhau kiếm mua lúa với giá cao để có đủ số ăn thua cùng Đàm. Đàng này, tuy nằm hút á-phiện, nhưng Đàm vẫn lén sai bộ-

hạ bán đồ bán tháo lúa dự-trữ bấy lâu ra gần sạch kho. Lúa Đạm bán xong, các nhà buôn kia cũng vừa ngưng mua, thậm biết mắc-muờn độc. Các nhà buôn đã chia nhau mua lúa của Đạm, chia nhau gánh lấy sự lỗ-lã của Đạm, và phen này hú hồn. Đạm nằm hút cười thăm « kể mượn tên » của Gia-Cát Không-Minh lắm-rắm mà thâm-thúy vô cùng, và ngày nay vẫn còn hiệu-nghiem.

Kể ra Đạm rất có nhiều cơ-muờn, và trong thương-giới quả Đạm là một tay lợi-hại. Đạm tuy là một khách-trú không mấy ai biết nhiều, nhưng ao biết được Đạm cũng đều cầu thân để cậy nhờ nhiều việc. Một hội-viên hội-đồng quản-hạt chở mía cây đến bán cho Đạm, ngồi chờ Đạm hút, dạ thưa kính-nể còn hơn vào châu Thống-Đốc, để chi ? Để Đạm vui dạ, khứng mua cao lên vài xu và mua gấp, đỡ mía khỏi « rệu » và mất cân, được thêm đồng nào hay đồng nấy.

Về sau, Đạm giàu quá, xoay qua đứng bảo-lãnh (avaliser) cho con nợ nhà băng « Đông Dương Ngân Hàng ». Mỗi lần xin chữ ký bảo-chứng, phải chịu cho Đạm một huê-hồng đã quy-định trước. Dè đâu gặp năm kinh-tế khủng-hoảng, các nhà

buôn vỡ nợ không đủ sức trả bạc vay, nhà băng phát-mãi sự-sản, lôi kéo nhà họ Quách sụp đổ theo luôn.

Nhà buôn Quách Đạm lấy hiệu « Thông Hiệp », trụ sở ở Quai de Gaudot, nay là đại-lộ Không-Tử, nhưng thời ấy còn là một con kinh chưa lập.

.....

Một phú-gia giàu sang bậc ấy, mà nay còn gì ? Gần chùa Giác-Lâm trong Chợ-Lớn thuộc ranh tỉnh Gia-Định, một ngày mới đây, tôi thấy một bầy bò sữa đứng ăn cỏ trên một ngôi mộ có vẻ hùng-tráng nhưng trơ-trọi điêu-tàn. Cạnh bên là một đám ruộng khô chứa một đồng rác to bằng đồng lúa chưa vợ bò, ruồi muỗi lảng xanh bay vù-vù như một đám nhạc hỗn-độn.

Địa-thể « hữu bạch hổ » không còn ; « tả thanh-long » và ruộng nợ đang lấp, còn chẳng là bầy bò nhơi cỏ gần đồng rác và mớ ruồi lảng, ấy là hiện-trang ngày nay của mộ-phần « phong-thủy » ông Thông Hiệp (Quách Đạm).

Vương Hồng Sển

(1) Về chuyện chợ « Quách-Đạm », ngày 12-4-1961, ông bác sĩ Diên Hương, về ẩn trên Đà Lạt (nay đã từ-trần) có viết cho tác-giả một bức thơ, nay xin đăng nguyên-văn để công-làm :

« Lúc đó, Chánh-Tham-Biện Chợ-Lớn thấy Chợ-Cũ (ở chỗ nền nhà Bưu-Điện Chợ-Lớn hiện thời) nhỏ hẹp, không đủ cho bạn hàng nhóm chợ, và cũng muốn mở-mang châu-thành, mới kiếm đất xa Chợ-Cũ cắt một cái chợ mới cho rộng cho lớn. Ông biết có một ông điền-chủ ở châu-thành, người V.N. dân Pháp, có đất rộng lớn, mới mời đến mua. Ông điền-chủ này không thấy rộng nghe xa, tưởng là gặp cơ-hội, liền ưng-thuận, nhưng với một giá mắt quá tưởng-tượng... Ông Quách Đạm nghe biết chuyện đó, liền cho người đến dâng một miếng đất rộng hơn, (chỗ chợ ngày nay) không đòi tiền, chỉ đòi được phép cắt phố và sập chung quanh chợ, để sau này cho mướn. Ông Chánh lễ tất nhiên chịu liền ».